

HİCRETİN İLK 200 YILINDA KİNNESRÎN ŞEHRİNİN İDARÎ VE KÜLTÜREL DURUMU

İbrahim KONAK*

Öz

İslamiyet fetihleri öncesi Chalcis Ad Belum olarak bilinen Kinnesrin, Quveiq Irmağı kıyısında Halep'e yaklaşık 30 km mesafede olup Şam bölgesinin önemli bir vilayeti idi. Urfa, Antakya, Nusaybin ve Chalcis Ad Belum okulları dönemin önemli Süryani okullarındandı. Şehir ticaret yollarının kesişme noktasında olduğundan bir ticaret merkezi, aynı zamanda toprakları münbit olduğundan bir tahıl ambarı konumundaydı. Hz. Ömer döneminde Suriye fetihleri kapsamında Halid bin Velid'in ordusu tarafından fethedilen şehrin adı Kinnesrin olarak değiştirilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Kinnesrin ile ilgili sosyo-kültürel, ekonomik, idari ve askeri durumu ortaya koymaktır. Bu araştırma için literatürde Kinnesrin ile ilgili çalışmalar incelenmiştir. Günümüzde ise şehirden geriye birkaç küçük kalıntıdan başka bir şey kalmamıştır.

ADMINISTRATIVE AND CULTURAL STATUS OF THE CITY OF KİNNESRÎN IN THE FIRST 200 YEARS OF THE HEGIRA

Abstract

Known as Chalcis Ad Belum before the Islamic conquest Kinnesrin, about 30 km from Aleppo on the banks of the Quveiq River, was an important province of Damascus. Urfa, Antakya, Nusaybin and Chalcis Ad Belum schools were the important Syriac schools of the period. The city was also a trade center because it was at the intersection of trade routes and a granary for its fertile lands. The city, which was conquered by Khalid bin Walid's army under the conquest of Syria during the Hz. Umar period was renamed as Kinnesrin. The aim of this study is to reveal the socio-cultural, economic, administrative and military situation related to Kinnesrin. For this research, studies related to Kinnesrin have been examined in the literature. Today, there is nothing more than a few small remains from the city.

Kinnesrîn'in Tarihi

Büyük İskender'in (M.Ö.336-323) Pers İmparatorluğu'nu yıktıktan (M.Ö.330) kısa bir süre sonra arkasında vâris bırakmadan ölmesi üzerine (M.Ö. 323) devlet, komutanların üstünlük savaşlarına sahne oldu. Bu komutanlardan Seleukos Nikator (M.Ö. 305-280) Balkanlardan Hindistan'a kadar olan bölgeye hâkim olup burada

Makalenin Geliş Tarihi: 04.05.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 21.06.2019

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, ORCID ID: 0000-0002-3478-8479, e-mail: i.konak@hotmail.com

Seleukos İmparatorluğu'nu (M.Ö. 305-63) kurdu. Stratejik öneminden dolayı Suriye-Arabistan arasındaki askeri bölgede de Chalcis adıyla yeni bir şehir kurdu. Lübnan'daki Chalcis ile karıştırılmaması için de Chalcis Ad Belum adı verildi.¹ Amalika kabilelerinin Güneyden Kuzeye yaptıkları göç neticesinde VI. Yüzyılın başlarında Suriye toprakları büyük ölçüde Araplaştı. Şehrin yaşadığı demografik değişim isminin de değişmesine neden oldu. Şehrin adı Süryanice "Kartal Yuvası" anlamında "Kenneşrin" olarak değiştirilmiş olup Babil Talmudu'nda da "Kannishrayya" olarak geçmektedir.² El-Hamevi'de geçen bir rivayete göre, Suriye fethinde Halid bin Velid'in komutanlarından Meysere bin Mesruk el-Absî (v. H. 21/642) Ebu Ubeyde tarafından düşmanı takip için yüz atlı ile gönderildi.³ Meysere şehri görünce "bu nedir?" diye sordu. "Rum toprağı" diye cevap verdiler. Meysere'nin "Vallahi bu bir kartal yuvası (فن قن سیرین / فن نسر) gibidir" demesiyle artık şehrin adı Kınnesrîn oldu. El-Hamevi bu rivayete dayanarak Kınnesrîn isminin daha önce başka bir yerin ismi olduğunu, Meysere'nin de burayı o şehre benzetmiş olabileceğini iddia eder.⁴ El-Gazzi ise: "Kınnesrîn ismi Suryanice bir kelime olup aslı Kınneşrin'dir. Anlamı da Kerkenez yuvasıdır. Çünkü Suryanicede kelimelerin sonunda bulunan yâ ve nûn harfleri çoğul ifade eder. Suryanice kelimelerdeki şin harfini sin şeklinde telaffuz etmeyi adet haline getiren Araplar Kınneşrin kelimesini de Kınnesrîn şekline dönüştürmüşlerdir."⁵ der.

Quweiq Irmağı kıyısında kurulan Kınnesrîn,⁶ Şam bölgesinde yer alan büyük bir vilayet iken 30 km Güneydoğusunda bulunan Halep, Kınnesrîn'e bağlı bir kaza idi.⁷

¹ Hugh Kennedy, *"The Monuments of Syria"*, (New York: I.B.Tauris, 2009)257 ; Paul Brosse Leonce Monceaux, *"Chalcis Ad Belum: Notes Sur L'histoire et les Ruines de La Ville"*, Syria Archeologie Art Et Histoire. (1925) 6: 339.

² Elisseeff N., "Kinnasrin", *The Encyclopaedia Of Islam* (Leiden: New Edition, 1979),5: 125; İsmail Yiğit, "Kınnesrîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, (İstanbul: TDV, 1994), 25: 419.

³ Şihabü'd-Din Ebu Abdillah Yakut bin Abdillah er-Rumi el-Hamevi, *"Mu'cemü'l-Büldan"*, Beyrut: Darü Sadir,1995), 7: 404.

⁴ Kamil el-Bali el-Halebi El-Gazzi, *"Kitabü Nehri'z-Zeheb Fi Tarihi Haleb"*, (Haleb: Darü'l-Kalemi'l-Arabi, 1991), 1: 361

⁵ El-Gazzi, *Kitabü Nehri'z-Zeheb Fi Tarihi Haleb*,1/361.

⁶ Kennedy, *"The Monuments of Syria"*, 6:339

Günümüzde ise şehirden geriye toprak yığını şeklinde birkaç tepelikten başka bir şey kalmamıştır. Hatta o bölgeyi gezen Seyyah İbn Cübeyr (v. 614/1217) bile o yıllarda Kınnesrîn'in harabe olduğunu zikretmiştir.⁸ O civarda el-İss diye bilinen küçük bir köyün Kınnesrîn toprakları üzerinde kurulduğu düşünülmektedir.⁹ Kınnesrîn'de Hz. Salih'e atfedilen bir kabirden ve O'nun devesinin ayak izlerinden de bahsedilir ama bu bilgi yanlış olmalıdır. Çünkü Salih (a.s.)'in kabri Yemen'dedir. Muhtemelen bahsedilen kabir, Salih bin Ali bin Abdullah bin Abbas'ın veya 'İss bin İshak'ın kabridir.¹⁰

Kınnesrîn kare planlı yerleşim merkezi olarak kurulmuş olup konum olarak ticaret yollarının kesiştiği bir bölgedeydi. Bu özelliğiyle de Arap kabileleri için bir buluşma noktasıydı.¹¹ O yıllarda Halep küçük bir köy olduğundan uğrak yeri değildi. Sadece Münbic'e gitmek isteyenler Halep'ten geçmek durumundaydı. Üstelik ticari ve sınai ürün açısından da Kınnesrîn'de bulunabilecek eşya ve imkânları Halep'te bulamıyorlardı. Acem tüccarları yılda iki defa Balis (bugünkü adıyla Meskene) yolundan gelip mallarını burada satarlardı. Topraklarının çok verimli olması ve ticaret yollarının kesiştiği bir bölgede bulunması sebebiyle önemli bir ticaret merkezi ve tahıl ambarıydı.¹²

Aslında Halep de gelişme yolunda ilerlerken Müslümanların bölgeye hâkim olmasıyla kurdukları Kınnesrîn Ordugâhına (Cünd-ü Kınnesrîn) Halep'i de bağlamaları sonucu Kınnesrîn için Halep'in gölgesinde kalma süreci başlamış oldu.¹³

Kınnesrîn-Halep arası mesafe için kaynaklarda; 1 merhale¹⁴ (45 km), 12 mil¹⁵ (19 km), 20 mil (32km) ve 28 km¹⁶ gibi farklı rivayetler mevcuttur.

⁷ Ali Cuma el-Huveylid, "Min Tarih-i Kınnesrîn", *Et-Türasü'l-Arabiyyi*, 15/58 (1995), 101.

⁸ Muhammed bin Ahmed bin Cubeyr el-Kenani el-Endülüsi İbn Cübeyr, "*Rihletü İbn Cübeyr*" (Beirut, Dar-ı Sadr, t.y.), 1/158.

⁹ El-Huveylid, "Min Tarih-i Kınnesrîn", 102.

¹⁰ El-Gazzi, *Kitabü Nehri'z-Zehab Fi Tarihi Haleb*, 1: 362.

¹¹ Kennedy "*The Monuments of Syria*", 6: 340.

¹² Yiğit, "Kınnesrîn", 25: 419.

¹³ Monceaux "*Chalcis Ad Belum Notes Sur L'histoire et les Ruines de La Ville*", 345.

¹⁴ El-Hamevi, *Mu'cemü'l-Büldan*, 7/404

Doğu Romalılar ile Sasaniler arasındaki savaşta şehir, biri 573, diğeri de 609'da olmak üzere iki kez İranlılar tarafından ele geçirildi. O dönemde Kınnesrîn gibi Halep, Münbic, Balis ve civar şehirlerde de Araplar oturuyordu.¹⁷

Fetihten önce burada Tenûh ve Selîh kabileleri yaşıyordu. Bunlar Güney Arabistan'dan göçüp gelen, buradaki yerli halkla savaşıp onları şehirden çıkaran ve onların yerine yerleşen Araplardı. Daha sonra şehrin aldığı diğer göçlerle Kınnesrîn büyük bir şehir oldu. Kınnesrîn, aynı zamanda önemli bir Piskoposluk merkezi olup İslam fethine kadar toplam 13 tane piskopos orada görev yapmıştır. Mes'udi'nin Mürucu'z-Zeheb'de anlattığına göre Beni Ümeyye'den bazılarının kabirleri de Kınnesrîn'dedir.¹⁸

351/962'de Rumlar Halep'i işgal edip halkın çoğunu öldürdü. O güne kadar mamur bir şehir olan Kınnesrîn'de halk korkup kaçmaya başladı. Bir kısmı Fırat'ı geçerek uzaklara gidip yerleşti. Fazla uzaklaşmayanlar ise daha sonra Seyfüddevle bin Hamdan tarafından Halep'e yerleştirildi. Bazı rivayetlere göre de Kınnesrîn Seyfüddevle'nin ölümünden (356/967) birkaç ay önce yıkıldı. Rumlar Kınnesrîn'e saldırınca Seyfüddevle onlara karşı koymaya cesaret edemedi ve Rumlar Kınnesrîn'e girip şehri harap ettiler.

Daha sonra Kınnesrîn tekrar onarıldı ve sakinleri geri döndü. H. 398'da Rumlar tekrar saldırıp bir kez daha şehri yakıp yıktılar. Lübnan komutanlarından Tenuhlu Benu Basis'in ailesi gelip yıkılan şehri tekrar imar etti. Rumlar 422/1031'de Halep'e saldırdıklarında tekrar Kınnesrîn'i yıktılar. Kutalmışoğlu Süleyman 479/1087 yılında

¹⁵ Ebu Abdullah Muhammed bin Abdu'l-Mun'im Himyeri, "*Ravdu'l-Mi'tar fi Haberi'l-Aktar*", Thk. İhsan Abbas, (Beyrut: Müessesetü Nasir Li's-Sekafe, 1980), 1/256.

¹⁶ İmadü'd-Din İsmail bin Muhammed bin Ömer, Ebu'l-Fida, "*Takvimu'l-Büldan*", (Beyrut:Dar-ü Sadr, 1860), 267.

¹⁷ E. Honigmann, "*Kınnesrîn*", *MEB İslam Ansiklopedisi*, (Eskişehir: MEB, 1997), 6/711.

¹⁸ Ebu'l-Hasan Ali bin Hüseyin el-Mes'udi, Mürucu'z-Zeheb, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2004), 222.

şehri tekrar imar edip çevresine kale ördürdü. Ancak, Kutalmışoğlu Süleyman ölünce aralarında düşmanlık bulunan Tacüddevle Tutuş burayı ele geçirip harap etti.¹⁹

İslam Fethi ve Sonrası

Suriye’de Bizans egemenliğini sona erdiren ve Müslümanların bölgeye hâkim olmasını sağlayan Yermük Savaşı’nda (15/636) Ebu Ubeyde bin Cerrah büyük bir zafer elde etti. Rum Meliki Hirakl Antakya tarafından gelip Fırat üzerinden Ruha’ya geçti. Kendisinden sonra ikinci büyük Rum Meliki olan Minas’ı vekili olarak Kınnesrîn’de bıraktı. Ebu Ubeyde Yermük Savaşından zaferle ayrılp Humus’u da fethedince Halid bin Velid’i öncü birliklerin başında Kınnesrîn’e gönderdi. Hz. Halid şehrin önüne gelince Rumlar, Minas komutasında saldırıya geçtiler. Komutan Minas da dâhil olmak üzere askerlerin tamamı öldürüldü. Şehir halkı Şam’a ilk yerleşen Güneyli Araplardı. Halid bin Velid’e Arap olduklarını ve kendi istekleriyle savaşmadıklarını iletip eman dilediler. Halid bin Velid de onları affetti.²⁰

Müslümanlar şehre hâkim olunca Ebu Ubeyde, halkı İslam’a davet etti. Bir kısmı iman etti, bir kısmı da Hıristiyan olarak kalmaya devam etti. Dininde sebat etmeye karar verenlerle cizye anlaşması yapıldı. Hıristiyanlıkta sebat edenler genellikle Beni Süleyh bin Hulvan bin İmran bin Haf bin Kuda’a kabilesindendi. Buraya bazı Müslümanlar da yerleşti. Ebu Ubeyde buradan ayrılınca halkın anlaşmayı bozup tekrar isyan ettiği haberini aldı. Halid bin Velid’i geri gönderdi. Halid bin Velid Kınnesrîn’e geldiğinde halk onunla savaştı, sonra da kalelere sığındı. Hz. Halid: “Vallahi siz bulutlara bile çıksanız ya Allah bizi oraya çıkarır ya da sizi bizim yanımıza indirir.” dedi. Halid bin Velid’in vazgeçmeyeceğini anlayan halk Humus halkının başına gelenleri de düşünüp barış istedi. Kendileriyle Humus halkıyla yapıldığı gibi bir barış

¹⁹ İbn-i Cübeyr, “*Rihletü İbn Cübeyr*” 1/159.

²⁰ Muhammed bin Cerir bin Yezid Ebu Cafer et-Taberi, “*Târih-ül-Ümem vel-Mülûk*”, 2. Baskı (Beirut: Darü’t-Türas, 1968), 3/601.

anlaşması imzalandı. Böylece Müslümanlar bölgenin tümüne hâkim olmuş oldu. (16/637)

Müslümanlar Şam'ı fethettikten (15/633) kısa bir süre sonra Suriye'ye gelen Hz. Ömer, Suriye'nin teşkilatlandırılması konusunu müzakere edip bölgeyi Dımaşk, Humus, Ürdün ve Filistin Ordugâhı olmak üzere dört askeri bölgeye ayırdı. Harran fethedilince de (18/639) yine Hz. Ömer'in yaptığı taksimatla idari olarak bölge el-Cezire'ye bağlanmış, bölgenin merkezi olarak da Kınnesrîn seçilmişti. Böylece ilerleyen zamanda Halep gibi Harran da Kınnesrîn'in gölgesinde kalmıştır.²¹

İslam fethinin ilk yıllarında Halep, Kuzey Suriye'nin büyük metropolü Antakya ve idari başkent olan Kınnesrîn arasında sıkışmış, ikincil öneme sahip bir şehirdi. Kınnesrîn yıkıldıktan sonra Halep doğu ile batıyı birbirine bağlayan bir ticaret merkezi oldu.²²

Daha sonra Bizansla yapılan kara ve deniz savaşlarını önemseyen Emevi Halifesi Yezid bin Muaviye Humus Cündü'nü Kınnesrîn Cündü ve Humus Cündü diye ikiye ayırdı. Halep ve Kınnesrîn eskiden Humus Cündü'ne bağlı iken Halep, Kınnesrîn Cündü'ne bağlandı. Emeviler döneminin sonuna kadar da Halep Kınnesrîn'e bağlı kaldı. Abbasilerde ise Kınnesrîn yavaş yavaş harabeleşirken, Halep gelişmeye başladı ve Nihayetinde Halep ile birleşti.²³

Kınnesrîn cündü, Abbâsî Halifesi Mansûr zamanında (136/754-158/775) en geniş alanına kavuştu. Hârûnürreşîd (170/786-787), Menbic, Dülûk, Ra'bân, Kûrus, Antakya ve Tîzîn'i Kınnesrîn'den ayırıp Cündü'l-Avâsım veya sadece Avâsım adıyla müstakil bir bölge haline getirdi ve tamamen askerî teşkilâta bağlayarak müstahkem noktalarna muharebe birlikleri yerleştirdi (170/786-787). Müslümanlar uç bölgelerde bu ordugâha

²¹ Eyüp Tanrıverdi, "Yunanca-Arapça Çeviri Sürecinde Harran Okulu", *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, Ed. Prof. Dr. Ali Bakkal, (Türkiye, Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2006), 177; Enver Çakar, "17. y.y.da Halep Eyaleti ve Türkmenleri", (Elazığ: T.C. Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006), 21.

²² Salih Deradike, "Dirasat fi'l-Cuğrafiya't-Tarihiyye Li Biladi's-Şam", (Ürdün: Vezaretüs-Sekafe, 2011), 233.

²³ El-Huveylid, "Min Tarih-i Kınnesrîn", 105.

sığındıkları için sığınak anlamında el-Avasım ismi tercih edilmişti. Artık sınırları daralan Kınnesrîn Cündü yalnızca Halep, Maarretü'n-Nu'mân, Maarret-ü Masrîn ve Sermin'den ibaretti. Kınnesrîn Cündü'nün merkezi başlangıçta Menbic iken; IV. /X. yüzyıldan itibaren onun yerini Antakya aldı. Müslüman tarihçi ve coğrafyacıların verdiği bilgilerden, daha sonraları da birtakım sınır değişiklikleri yapıldığı ve Ordugahın yavaş yavaş askerî öneminin azalıp ekonomik öneminin arttığı anlaşılmaktadır. Kınnesrîn'in önemini yitirmesindeki en büyük etken ise gelişen ve büyüyen Halep'tir.

355/966 da Bizans İmparatoru Nikephoros Phokas Halep'e doğru ilerlerken Hamdaniler Kınnesrîn'e çekildiler; fakat Nikephoros şehri ele geçiremeyince yakıp yıktırdı. İmparator II. Basileios (365/976- 415/1025) zamanında şehir tekrar iskân edildi. Fakat 389/998 de yeniden ateşe verildi. Tenuh kabilesinden Beni'l-Busays tarafından yeniden yaptırılan şehir Yunanlılar tarafından (422/1030) tahrip edildi. Selçuklu Sultanı Süleyman bin Kutalmış tarafından yeniden inşa ve tahkim edildiyse de 564/1168 yılında Sultan öldürülünce Alp Arslan'ın oğlu Tacü'd-Devle Tutuş (486/1094-487/1095) tarafından yine yakılıp yıktırıldı. Ardından Kınnesrîn tamamen boşaltıldı. Haçlılar zamanında birçok kez ordunun levazım ve mühimmat karargâhı olarak kullanıldı.

VII/XIII. yüzyıldan sonra Kınnesrîn bir şehir olmaktan çıkıp harabe halini aldı. Hz. Salih'e ait olduğu sanılan kabre yapılan ziyaretler ve yolcu hanı dışında şehirde hiçbir canlılık belirtisi kalmadı. Osmanlılar döneminde de Kınnesrîn, Eski Halep adını taşıyan fakir bir köyden başka bir şey değildi.

Fetihlerle Müslümanların eline geçen bu coğrafyada fetihlerden önce ilk mantık çalışmaları Süryaniler tarafından gerçekleştirilmiştir. Önceleri Arami olarak bilinen bu topluluk Hıristiyanlığı kabul ettikten sonra aynı bölgede yaşayan putperest topluluklardan ayrılmak için kendilerini Süryani diye adlandırmışlardır.²⁴

²⁴ İskender Taşdelen, "Mantığın Gelişimi", (Eskişehir Veb Ofset, 2013), 42.

Süryanilerin kurduğu dini okullar farklı mezhepleri temsil eder. Bu farklı mezhepler hem Hıristiyanlığı yaymak hem de birbirlerine karşı üstünlük sağlamak için mantık ve felsefeye önem vermişlerdir. Bu cümleden olarak Urfa, Cundişapur, Antakya, Nusaybin ve Kınnesrîn Okulları ünlü Süryani okullarıdır.²⁵

İslam'ın derin hoşgörüsü sayesinde Müslüman idareciler kadim mirasın öğretildiği İskenderiye, Antakya, Harran, Urfa, Nusaybin, Kınnesrîn, Cundişapur ve Bağdat gibi merkezlerde çoğunluğu Yakubi ve Nasturi olan Hıristiyan ulemasının faaliyetlerine devam etmesine izin vermişlerdir. Özellikle Fırat'ın yukarı kesimlerindeki Tûr Abidin, Mar Mattay ve Kınnesrîn Manastırı'nda Yakubilikle ilgili ciddi çalışmalar yapılmıştır.²⁶ Bu sebeple İslam fetihleri halk tarafından Bizans ve Perslerden kurtuluş gibi kabul edilmiştir.²⁷ Müslümanlar, Urfa ve Nusaybin gibi öğretim merkezlerindeki akademik çalışmalara müdahale etmedi. Buranın önde gelen bilginlerinden Urfalı Yakub'un (öl. M.708) devam ettirdiği eğitim çalışmaları bunun en büyük kanıtıdır.²⁸

Aynı şekilde Kınnesrîn Monofizit Manastırı'nda da VII. yüzyıl boyunca rahatsız edilmeksizin eğitime devam edildi. John Bar Aphtonia (öl.M.538) tarafından VI. asırda kurulan bu manastır çok sayıda bilgin yetiştirdi. Bu bilginlerden en çok öne çıkan Severe Sebokht (575-46/667), Aristo'nun Hermeneutica ve Rhetorica'sı üzerine şerhler ve Birinci Analitik Kıyasları'na da bir risale yazdı. Sebokht'un en önemli öğrencisi Urfalı Jacob (Yakup) er-Ruhavi (42/633-89/708) olup eğitimi ilahiyat, felsefe, coğrafya, gramer ve daha başka konuları içine alacak kadar geniştir. Yakup'un felsefi eserlerinden

²⁵ Taşdelen, "Mantiğin Gelişimi", 43

²⁶ Ali, Bakkal, "Medreseleşme Sürecinde Harran Okulu", *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, (Türkiye, Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2006). Ed. Prof. Dr. Ali Bakkal. (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006).255.

²⁷ Muhittin Macit, "Tercüme Hareketleri", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40/499.

²⁸ Macit Fahri, "İslam Felsefesi Tarihi", trc.Kasım Turhan, "İslam Felsefesi Tarihi", (İstanbul: İklim Yayınları, 1987), 11.

Treatise on Technical Terms, Enchiridion ve Kategoriler'in bir Süryanice tercümesine sahip bulunmaktayız.²⁹

Kınnesrîn Manastırı'nın yetiştirdiği diğer önemli iki âlim Baladlı Athanaslus ve öğrencisi Arapların Başpiskoposu George'dur (öl. 106/724). İkisi de önemli tercümelemler yaptılar. Aristo'nun Kategoriler, Hermeneutica ve Birinci Analitikleri'nin yanında Porphyrius'un İsağoci'si üzerine de şerhler yazdılar.

Urfa Okulu İmparator Zeno tarafından 489 yılında kapatılıp âlimleri İran'a geçince Cundişapur ve Nusaybin Okulları şöhret kazandı. Suriye'de de Kınnesrîn Okulu Aristo felsefesinin sığınağı oldu. Şarkta İslamiyet Hıristiyanlığın yerini alırken Suriyeliler de Yunan felsefesinin nâkiliğini yapıyordu.³⁰

Eski Halep olarak da bilinen Kınnesrîn şehrinde kurulan³¹ Kınnesrîn okulu eğitimde Yunan felsefesine geniş yer vermiş ve bilhassa VII. asrın başlarında Süryanilerin en büyük ilahiyat okullarından biri olmuştur. Böylece felsefede Urfa okulunun yerini almıştır.

Yakubi öğretim kurumları olan Halep ve Kınnesrîn tıp, felsefe ve ilahiyat okulları olup Emevilerin ilk dönemlerinde bu okullarda Yunanca-Süryanice çeviri faaliyetleri ön plandaydı.³²

Eskiden ilim, kültür, ticaret ve askeri alanlarda çok ünlü bir merkez olan Kınnesrîn şimdi harap vaziyette olup daha önce hiç kimsenin yaşamadığı bir yer gibi görünmektedir. Bugüne kadar ciddi bir kazının yapılmadığı bu harabelerde kentin mimarisinden sadece birkaç bağlantısız kalıntı mevcuttur.

²⁹ Fahri, "İslam Felsefesi Tarihi", 12.

³⁰ Etienne Gilson, "Şark Filozofları", trc. İbrahim Agah Çubukçu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, 9/1, (1961): 197

³¹ Taşdelen, "Mantığın Gelişimi", 43.

³² Adem, Apak "Fethinden Emevilerin Sonuna Kadar Harran", I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu, (Türkiye, Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2006). Ed. Prof. Dr. Ali Bakkal. (Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006) 1-32.

Sadece Ebu'l-Cerade'nin Zübdetü'l-Haleb min Tarih-i Haleb adlı eserinde kaynak vermeden zikrettiği tahkike muhtaç bazı rivayetleri de buraya nakletmekle yetinmeyi uygun gördük:

Amr bin Zer'a, Amr bin Cerir'den Hz. Peygamber'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: *Allah (c.c.) bana şöyle vahyetti: Şu üç şehirden hangisine varırsan orası senin hicret yurdundur: Medine, Bahreyn ve Kinnesrîn.*"

Abdullah bin Ömer der ki: "Hayır 10'a bölündü. Dokuz parçası Şam'a verildi. Bir parçası da diğer yerlere dağıtıldı.

Vehb ez-Zimari: "Allah Azze ve Celle Şam'a şöyle hitap etti: Ben seni mübarek ve mukaddes kıldım. Makamımı sende yaptım. Yarattıklarım sende toplanacaklar. Rahmin genişlediği gibi sen de onlar için genişle. Rahimde iki bebek olursa iki kişilik, üç olursa üç kişilik olur. İlk yıllardan beri gözüm üstündedir. Sonuna kadar da böyle olacak. Senin üstünde malını tüketen bile ekmek ve yağdan mahrum olmayacak."³³

³³ Kemalü'd-Din Ömer bin Ahmed Ebu Cerade, "Zübdetü Haleb min Tarih-i Haleb" Thk. Süheyl Zekkar, (Beyrut: Darü'l-Kitabi'l-Arabiyye, 1997), I/143.

Kaynakça

- APAK, Adem. "Fethinden Emevilerin Sonuna Kadar Harran". *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*. (Türkiye, Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2006). Ed. Prof. Dr. Ali Bakkal. 28-41. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006.
- BAKKAL, Ali. "Medreseleşme Sürecinde Harran Okulu". *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*. (Şanlıurfa, 28-30 Nisan 2006). Ed. Prof. Dr. Ali Bakkal. 249-259. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006.
- ÇAKAR, Enver. *17. y.y.da Haleb Eyaleti ve Türkmenleri*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi Yayınları, 2006.
- DERADİKE, Salih. *Dirasat fi'l-Cuğrafya't-Tarihiyye Li Biladi's-Şam. Ürdün: Vezaretüs-Sekafe*, 2011.
- EBU CERADE, Kemalü'd-din Ömer bin Ahmed. *Zübdetü Haleb min Tarih-i Haleb*. Thk. Süheyl Zekkar. Beyrut: Darü'l-Kitabi'l-Arabiyye, 1997.
- EBU'L-FİDA, İmadü'd-din İsmail bin Muhammed bin Ömer. *Takvimu'l-Büldan*. Beyrut: Dar- ü Sadr, 1860.
- EL-GAZZÎ, Kâmil el-Bali el-Halebi. *Kitabü Nehri'z-Zeheb Fi Tarihi Haleb*. Halep: Darü'l-Kalemi'l-Arabi, 1991.
- EL-HAMEVÎ, Şihabü'd-Din Ebu Abdillâh Yakut bin Abdillâh er-Rumi. *Mu'cemü'l-Büldan*. Beyrut: Dar-ü Sadr, 1995.
- EL-HUVEYLİD, Ali Cuma. *Min Tarih-i Kinnesrîn*. Et-Türasü'l-Arabiyyi. Dimaşk: Et-Türasü'l-Arabiyyi, 1995.
- N. ELİSSEEFF. "Kinnasrin". *The Encyclopaedia Of Islam*. 5:125. Leiden: New Edition, 1979.
- FAHRÎ, Macit. *İslam Felsefesi Tarihi*. Trc. Kasım Turhan. İstanbul: İklim Yayınları, 1987.
- GILSON, Etienne. "Şark Filozofları". Trc. İbrahim Agah Çubukçu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 9/1 (1961), 196-206.

- HİMYERİ, Ebu Abdullah Muhammed bin Abdu'l-Mun'im. *Ravdu'l-Mi'tar fi Haberi'l-Aktar*. Thk. İhsan Abbas, Beyrut: Müessesetü Nasir Li's-Sekafe, 1980.
- HONİGMANN, E. "Kinnésrîn", *MEB İslam Ansiklopedisi*. 6:711 Eskişehir: MEB, 1997.
- İBN ŞEDDAD, İzzeddin Muhammed bin Ali bin İbrahim. *A'lakü'l-Hatıra fi Zikri-Ümerai's-Şami ve'l-Cezire*. Thk. Yahya Zekeriyya Abbare. Dımeşk: Vezaretü's-Sekafe, 1991.
- İBN-İ CÜBEYR, Muhammed bin Ahmed bin Cubeyr el-Kenani el-Endülüsi. *Rihletü İbn Cübeyr*. Beyrut: Dar-ı Sadır, t.y.
- KENNEDY, Hugh. *The Monuments of Syria*. New York: I.B.Tauris, 2009.
- MACİT, Muhittin, "Tercüme Hareketleri". *TDV İslam Ansiklopedisi*. 40:497-504. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- MES'UDİ, Ebu'l-Hasan Ali bin Hüseyin. *Mürucu'z-Zeheb*. İstanbul: Selenge Yayınları, 2004.
- MONCEAUX, Paul Brosse Leonce. *Chalcis Ad Belum Notes Sur L'histoire et les Ruines de La Ville*. Syria Archeologie Art Et Histoire 6/4 (1925): 339-350, 1925. https://www.jstor.org/stable/4195293?seq=1#metadata_info_tab_contents
- TABERİ, Muhammed bin Cerir bin Yezid Ebu Cafer. *Târih-ül-Ümem vel-Mülûk*. 2. Baskı. Beyrut: Darü't-Türas, 1968.
- TANRIVERDİ, Eyüp. "Yunanca-Arapça Çeviri Sürecinde Harran Okulu". *I. Uluslararası Katılımlı Bilim, Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu*, Ed. Prof. Dr. Ali Bakka.176-186. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2006.
- TAŞDELEN, İskender. *Mantığın Gelişimi*. Eskişehir: Veb Ofset, 2013.
- YİĞİT, İsmail, "Kinnésrîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, 25:419-420. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- ZEHEBİ, Şemsü'd-Din Ebu Abdillâh Muhammed bin Ahmed bin Osman bin Kaymaz. *Siyer-ü A'lami'n-Nübela*. 2. Baskı. Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1985.

EK:

BUGÜNKÜ KINNESRİN'DEN KARELER³⁴

³⁴ <https://www.flickr.com/photos/monsyr/sets/72157628827139791/>, 20/12/2016

